

JOSEF KOPTA (1894–1962)

Pracovní list úroveň C

I. České středohoří, domov, rodina

Josef Kopta se narodil v Libochovicích, v rodině Václava Kopty. V rodném městě prožil dětství a mládí, později žil v Praze, ale do Českého středohoří se stále vracel. Jako voják rakousko-uherské armády a později legionář se dostal na Ukrajinu a do Ruska, které prošel až na Dálný východ, do Vladivostoku. Navštívil také Japonsko.

a) Rodina, rodné Libochovice

Závod založen r. 1891.

Václav Kopta v Libochovicích

doporučuje přízni ct. obecnstva města a okolí svůj

závod krejčovský.

Přesná obsluha. Levné ceny.

Stálý výběr modních látek všech druhů.

Školní a pracovní obleky velmi levné.

Zdroj: Blogger Libochovičák. In: *Libochovické listy*. 10. 12. 2013. Dostupné na:
<http://www.libochovice.blogspot.de/2013/12/osobnosti-libochovic-kopta-josef.html>. [19. 11. 2014].

- Čím byl pan Václav Kopta? Jaký byl jeho příbuzenský vztah k Josefu Koptovi? – Vyhledej příslušnou informaci ve spisovatelově medailonku.
- Co je uvedený dokument, jakou má funkci?
- Kde mohl být zveřejněn? Co z něj lze vyčíst? Čeho mělo být jeho pomocí dosaženo?

Práce s internetem

- Najdi na internetu informace o Libochovicích. Čím je město zajímavé?
- V Libochovicích se narodila ještě jedna další významná osobnost. Zjisti, o koho se jedná a čím se tento člověk vyznamenal. Kde se můžeme s jeho jménem setkat dnes?

b) České středohoří, domov

75. Hazmburk u Libochovic, 1952. 26 × 110 cm. Lavírované barevné tuše

Zdroj: Berka Čestmír. *Emil Filla. Krajina Českého středohoří*. Praha: SNKLU, 1964, s. 101.

- *Co obraz znázorňuje? Kdo je jeho autorem?*

1. Práce s ukázkami

Dobrodružná trilogie Modrý námořník obsahuje tři příběhy: Marnotratná pouť (1936), Zlatá sopka (1937) a Věčný pramen (1937). První díl se odehrává po roce 1905 a pojednává o dobrodružné plavbě Jaroslava Bogara, mladého českého kadeta na křižníku Tegetthof. Ve druhé knize se setkáváme s ruským inženýrem Borisem Katajevem, který prchá do Číny a později žije ve Vladivostoku dvojitým životem. Poslední část je příběhem mongolského lámy Goi-či, který uzavírá opět Jaroslav Bogar svým návratem domů, do Českého středohoří, které bylo i domovem Josefa Koptu. V tomto díle zúročil Josef Kopta své zkušenosti a zážitky z období působení v československých legiích.

Dokument 1

V Koptově díle najdeme daleký, širý svět, ale je v něm i rodný kraj s romantickou hradbou Středohoří, s dramatickými protiklady výšek a údolí, „krajina milostnosti a vzdoru“, jak ji v posledních letech života maloval a nazval Emil Filla. A právě tato krajina rozeznívá v Koptovi nejcitlivější struny lásky a příchylnosti k člověku.

Zdroj: Šanda Jaroslav. Doslov: Kopta Josef. In: Kopta Josef. *Modrý námořník*. Vydání 2. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 409 a 410.

- *O čem psal Josef Kopta? Pracuj s ukázkou a medailonkem autora.*
- *Jaký vliv měl rodný kraj na Josefa Koptu? Najdi příslušné místo v textu, pokus se je vyjádřit vlastními slovy.*

Dokument 2

Sjezdili jsme již skoro celé Čechy a otec stále ještě věří, že jednoho dne najdeme tu vysněnou krajinu. Našel ji u Středohoří, kde si zakoupil menší statek, a byl nadmíru spokojen. (...) Vesnice Novosady ležela v utěšené rovině, která byla na východě a na severu přerušena modrým Středohořím, Starý hrad Štajnburk byl předsunut až k Novosadům a na východě měl protějšek v mytickém Řípu, jehož osamocenosť působila trochu melancholicky. Řeka, která protékala touto krajinou, byla vzdálena od vesnice asi deset minut a cesta k ní vedla oněmi proslulými štěpnicemi, které zásobovaly ovocem zejména Drážďany a Lipsko (...).

Zdroj: Kopta Josef. *Modrý námořník*. Vydání 2. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 9.

- *Co hledal otec Jaroslava Bogara? Hledal dlouho?*
- *Jak bys popsal vlastními slovy krajinu představenou v ukázce?*
- *Vysvětli výraz „štěpnice“, použij výkladový slovník, najdi slova příbuzná.*

2. Práce s medailonkem Josefa Kopty a s mapou

- *Znovu si přečti medailonek Josefa Kopty, zaměř se na místa, která jsou spojena s jeho mládím.*
- *Potom najdi České středohoří na mapě České republiky. V kterých krajích se rozkládá?*
- *Najdi následující dominanty tohoto regionu, o nichž je zmínka v medailonku, ale i v knihách Josefa Kopty:*

<i>Milešovka</i>	<i>Mělník</i>
<i>Říp</i>	<i>Labe</i>
<i>Hazmburk</i>	<i>Ohře</i>
<i>Litoměřice</i>	

- *Vyjmenuj kraje České republiky a jejich krajská města.*

3. Říp pod drobnohledem

Zdroj:: Wikimedia Commons, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hora_Rip_01.jpg. [5. 12. 2014]. Upraveno.

Práce s internetem

- *Jak se nazývá hornina Řípu?*
- *S vrchem Říp je spojována pověst o příchodu Čechů. Víš, který autor ji literárně zpracoval a jak se pověst jmenuje? Jmenuj další prameny, v nichž se píše o příchodu Čechů.*
- *Na turistické chatě na vrchu Říp můžeme najít tento nápis: „Co Mohamedu Mekka, to Čechu Říp“. Pokus se ho vysvětlit.*

- Z vrchu Říp pochází základní kámen této stavby. V kterém roce byl z hory vylomen? Jak se tato budova jmenuje? Existoval jen jeden základní kámen? Pokud ne, odkud pocházely ty další?

II. Mateřský jazyk. Brána jazyků dokořán

Zřejmě nejvýznamnějším a nejznámějším dílem Josefa Kopty je trilogie Třetí rota. Kopta ji napsal po návratu do vlasti, první část Třetí rota vyšla v roce 1924, druhá Třetí rota na magistrále v roce 1927 a konečně Třetí rota doma v roce 1934.

Trilogie je typickým dílem takzvané legionářské literatury. Zachycuje vznik a vývoj legií a legionářské myšlenky v letech 1917–1920. Popisuje každodenní život v legiích v Rusku i účast legionářů v bojích. Oslavuje jejich roli při budování samostatného československého státu. Líčí střet legionářských jednotek s ruskou bolševickou revolucí, návrat legionářů do vlasti a jejich životní osudy v nové republice.

Josef Kopta popisuje osudy jednotlivých legionářů, ale především třetí rotu jako kolektiv. Autor začal na prvním dílu pracovat v říjnu 1923 na základě svých vzpomínek, protože neměl žádné poznámky ani deníky.

Jedním z vojáků-legionářů je Alan Rosenkranc. První ukázka popisuje jeho příchod k rotě. Druhá představuje jednu ze situací v životě legionářů.

Dokument 1

„Ty jsi Čech?“ zeptal se Rosenkrance. „Jsem zcela česky vychován, bratře poručíku. V Praze. Otec je žid, matka Američanka. (...)“

(...) Kulturně jsem byl vychován více po česku. Až do šestnácti let jsem se pohyboval výhradně mezi pražskými Němci (...). Byl jsem něco jako ono pražské utrakvistické češství a ještě s příměskem světoobčanství, které jsem zdědil po matce a několika zájezdy do Anglie a Ameriky ještě posílil.“ (...)

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 137 a 140.

- Alan Rosenkranc, jeden z hrdinů románu Třetí rota, je velice zajímavá osoba. Na základě informací v textu popiš jeho původ a kulturní vlivy, které na něj v dětství a dospívání působily.
- Kolik jazyků asi Alan Rosenkranc ovládal?
- Jak může člověka ovlivnit a k čemu vede znalost více jazyků a kultur?
- S pomocí Slovníku cizích slov vysvětli pojem utrakvismus.
- Pokud jsi sám dvojjazyčný (neboli bilingvní), jak vnímáš tuto skutečnost?

Dokument 2

Jeřábek poslal Mizinu do města, aby obstaral rakev. Řekl mu: „objednáš rakev, ale Rusům musíš říci, že mají udělat hrob“. Mizina tomu ovšem rozuměl jinak. Nevěděl, že se rusky řekne rakev grob, a tak se domníval, že má objednat zvlášť rakev a zvlášť hrob.

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 168.

- *Které jazyky se objevují v ukázce? Jaký vztah obou jazyků lze z textu vyčíst?*
- *Vyhledej na internetu, do které skupiny jazyků patří a jak se tato skupina dále dělí. Zapiš do tabulky.*

III. Válka, bitva u Zborova, legie, vznik Československa

Josef Kopta narukoval do rakousko-uherské armády 28. října 1914. Přesně o čtyři roky později došlo k jedné z nejvýznamnějších událostí v dějinách českého národa – ke vzniku samostatného Československa.

Během války byl Josef Kopta v roce 1915 zajat, roku 1917 vstoupil do československých legií. S těmi absolvoval i takzvanou „sibiřskou anabázi“. Domů se vrátil v roce 1920. Během svého působení v československých legiích se Kopta zúčastnil i bitvy u Zborova, která se udála 2. července 1917.

- *Co víš o bitvě u Zborova?*

Dokument 1: Stráž před Zborovem

*Z hlubiny zákopů křivolakých
vyplouvám tiše
jak hvězda
z oblaků.*

*Přede mnou
modravou tmou
nepřítel blouznivé oblouky píše,
za mnou jak dítě pokojně dýše
brigáda vojáků.*

*Tišina. Kovový klid.
Myšlenka žhavá jak víno
protéká tělem...*

*Zítřka, až polnice zazní,
půjdeme mřít
za tebe, domovino,
s veselým čelem!*

*Rozkošný, závratný reji!
Spiklenců urputná tváří,
až uslyšíš opojné tralál,
kdo pozná tě?*

*Myšlenky silné se rodí,
opájejí...
Země semene zmaří,
by novému život dala
bohatě.*

*Tišina. Kovový klid.
Vše je tak jasné a prosté,
jak východu jihnoucí světla za námi....*

*Z dějinných hlubin jsme vzešli
staleté bolesti mstít,
a všechny nás zkoste!*

*Vstaneme noví a věční,
budeme jiskřivě kvést
jak nesmírná oblaka hvězd
nad dějinami.*

Zdroj: Kopta Josef. Stráž před Zborovem. In: *Československý legionář*. Praha: František Maisner, 29. 6. 1923, ročník V., číslo 26, s. 1.

- *V jaké části dne se odehrává děj básně?*
- *Kdo je hrdina básně, kde se nachází a jaký má úkol?*
- *Za co a proti komu bojovali vojáci v básni a kdo to byl? K odpovědi můžeš použít i internet.*
- *Co má asi autor na mysli, když uvádí „staleté bolesti“, které mají být pomstěny?*
- *Jaké je podle tebe vojákovo rozpoložení, jaké má pocity? Najdi výrazy, které ilustrují tvůj názor.*

Dokument 2: Třetí rota, úvod do vyprávění

Nemohu vám říci, na které trati ta vesnice ležela, poněvadž tudy železnice nevedla. Nemohu vám také říci, jak se jmenovala, poněvadž takových vesnic bylo mnoho a o všech by se mohlo vyprávět totéž.

(...) ukrajinská vesnice! Jedna jako druhá. A v té i v té, tam i tam, žili a přebývali ti, o nichž začínám s velikou láskou vyprávět (...).

Máme počátek roku sedmnáctého. Konec ledna.

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 11.

- *Kde začíná vyprávění příběhů Třetí roty? Dozvíme se z textu konkrétní místní názvy?*
- *Kdo vystupuje v ukázce, o kom a o čem mluví?*
- *Co se událo v životě Josefa Kopty v roce 1917?*

Dokument 3: Třetí rota

Češi tu musí být každou chvíli. (...) To uvidíte vojáky! (...) Slavní hoši to jsou. Naše krev, ale jaksí rychlejší než naše, ohnivější. Bijí se společně s námi, chtějí svrhnout svého cara, který je Němec a Slovany by nejraději všechny uškrtil. Chtěl, aby stříleli do nás, ale oni přešli s puškami k nám! (...) Dej sem pušku, bratře, s tebou půjdu bok po boku německého cara porazit a pro Slovany svobodu vybojovat!

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 13.

- *Kdo a o kom v ukázce mluví?*
- *Jakou válečnou situaci popisuje?*

Dokument 4

Milý příteli,

obracím se k Tobě s velikou a naléhavou prosbou, abys byl tak hodný a napsal v nejbližších dnech dvojstránkovou předmluvu k druhému vydání „Večerů na slavníku“, které vyjdou pravděpodobně do měsíce u Jandy ve Sfinxu (...), knihu tuto věnoval jsem prezidentu Masarykovi, jakožto sjednotiteli myslí našich legionářů v odboji zahraničním s dušemi těch českých lidí, těch statisíců, kteří byli nuceni sloužit za Rakousko. K té unifikaci obou těchto myslí představoval jsem si také, že poukáže předmluva, čili že rozvede tu dedikaci prezidentovi. To by bylo krásné (...).

Zdroj: John Jaromír Koptovi Josefu. Dopis (strojopis) ze 17. 3. 1930. Dostupnost: Fond Josef Kopta, Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha, č. př. 46/79.

- *Jak oslovuje pisatel dopisu Josefa Koptu?*

- *O co žádá Jaromír John Josefa Koptu? Kolik času má Kopta na splnění prosby?*
- *Najdi v textu podstatu bojů a složení armád v první světové válce.*
- *Označ v textu místo, kde je popisována role prezidenta Masaryka. Vysvětli ji.*
- *Co je slavník?*

Dokument 5: Josef Kopta o legiích a literatuře

Ze všech legií československých, jak jsme již přivykli říkati dobrovolnickému vojsku našeho zahraničního odboje, žila ruská legie nejsamostatněji. Byla také svému domovu nejbližší, hlavně pak v posledním údobí svého sibiřského dramatu. A její pobyt v ruské zemi potrvál až do léta roku dvacátého, kdy se vracela po několika mořích do vlasti (...). Mnohému z těch, kteří se po návratu do vlasti jali vyprávět s perem v ruce, vtiskla toto pero do ruky síla jedinečných vzpomínek z rakouské i z legionářské vojny, aby je s větším nebo s menším nadáním fabulačním a obrazotvorným proměnil tu v románovou báji, tu v citově rozechvívající kroniku (...).

Zdroj: Kopta Josef. *Legie a literatura*. Článek strojepis s rukopisnými poznámkami, 10 listů. Dostupnost: Fond Josef Kopta, LA PNP Praha, č. př. 46/79.

- *Vysvětli svými slovy výraz „anabáze“.*
- *Najdi v textu, jak Kopta popisuje působení čs. legií v Rusku. Proč autor mluví o „sibiřském dramatu“?*
- *Vyskloňuj slovo **drama** v jednotném i množném čísle. Znáš další slova, která se skloňují podle tohoto vzoru?*
- *Co vedlo mnohé vojáky a legionáře k tomu, aby „se (...) jali vyprávět s perem v ruce“? – Vyjádři podtrženou větu jinými slovy.*

Dokument 6: Hymna

Obecenstvo zůstávalo státi a vyčkávalo české hymny, která po kratičké pause následovala. Hoši ji zapívali až nadmíru tesklivě. Strnad by byl raději přišel s Marsellaisou, touto veselou a jasnou výzvou k útoku, podle níž by měla býti složena a napsána nová hymna československá. Hymna bojovníků, hymna revoluce. Vždyť plačtivá a melancholická Kde domov můj? byla vlastně již historickým dokumentem, vzpomínkou a nejmýšle snad živým pojátkem mezi nimi a domovem.

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 208.

- *Jak autor ukázky popisuje hymnu, kdo ji zpívá?*
- *Kdy se situace odehrává? Pokus se ji časově zařadit.*

- *Hymna byla pojítkem mezi vojáky a domovem. Jak bys vysvětlil tuto informaci?*

Dokument 7: Čas loučení a návratu

Jak to bolí, nevýslovně bolí: my odjíždíme a osiří ty hroby, v jejichž klínu vyhaslé oči spí, nemohou se na nás naposled podívat, nemohou se na nás usmát, nemůže se ruka zvednout k poslednímu pozdravu na rozloučenou a jen ta jemná píseň větru, vzlétnuvšího náhle nad truchlým hřbitovem, šeptá nám v cestu: Jedťe, jedťe, bude vás ještě doma zapotřebí.

Zdroj: Kopta Josef. Dokumentace čs. legie v Rusku. In: *Československý denník*¹. Kyjev: Československá národní rada, 11. 5. 1920. Dostupnost: Fond Josef Kopta, Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha.

- *Popiš situaci v ukázce: Kdy se odehrává, proč se to děje? S kým se loučí odjíždějící a co při tom prožívají? Jaký asi byl jejich vztah k mrtvým?*
- *Pokus se ve spolupráci se spolužákem zamyslet nad tím, z jakých příčin vojáci a legionáři umírali.*
- *Co a kde čeká na vojáky?*

Práce se zvukovou nahrávkou

- *Poslechni si rozhovor s Josefem Koptou z roku 1937:*
<http://rebel.radio.cz/mp3/podcast/cz/zarchivu/070617-josef-kopta-o-svych-knihach.mp3>. [5. 12. 2014].
- *Zapiš si informace, které jsou pro tebe nové a které ses zatím nedozvěděl, a představ je svým spolužákům.*
- *Vymysli další otázky, které bys Josefu Koptovi položil ty.*

IV. Shrnutí

Shrň v několika větách, co sis zapamatoval o životě a díle J. Kopty a o historické době, ve které žil a tvořil.

JOSEF KOPTA

© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání v roce 2014.

¹ Slovo *denník* je zde psáno se zdvojenou souhláskou -nn-. Dříve se tak psala podstatná jména odvozená od přídavných jmen. V současné češtině se slovo *deník* píše s jedním -n-. Místo vydání se měnilo dle postupu legií na východ.